

Duurzaamheidsinformatie

Samenvatting

Geen duurzame beleggingsdoelstelling - artikel 8

De pensioenregeling van Pensioenfonds F. van Lanschot kwalificeert als een financieel product in het kader van Europese regelgeving. Dit financiële product promoot ecologische of sociale kenmerken, maar heeft geen duurzame beleggingsdoelstelling. Het pensioenfonds beschouwt de pensioenregeling in dit kader als een financieel product conform Artikel 8: 'een product dat ESG promoot'. Daarnaast heeft het pensioenfonds besloten te gaan rapporteren over de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren (zogenaamde Principle Adverse Impact indicatoren, PAI's).

Ecologische of sociale kenmerken van het financiële product

Het pensioenfonds heeft binnen de brede context van maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) keuzes gemaakt welke onderwerpen prioriteit krijgen. Er is besloten de thema's Controversiële wapens, Mensenrechten en arbeidsomstandigheden, Tabak en Klimaat, samen de sociale en ecologische kenmerken, specifieke aandacht te geven in de breedte van de beleggingen. Daarnaast belegt het pensioenfonds in ondernemingen die praktijken van een goed bestuur volgen.

Beleggingsstrategie

Het pensioenfonds hanteert een langetermijnbeleggingsstrategie op basis van de doelstelling, de risicohouding en de beleggingsbeginselen. Deze beleggingsstrategie is vastgelegd in het strategische beleggingsbeleid.

Onderdeel van het strategische beleggingsbeleid is het MVB-beleid. In dit beleid zijn de instrumenten toegelicht die het pensioenfonds tot zijn beschikking heeft om zijn MVB-strategie uit te voeren. De instrumenten zijn ESG-integratie en screening, actief aandeelhouderschap (dialogoog en uitoefening van stemrecht), uitsluiting, positieve selectie en impactbeleggen.

Aandeel beleggingen

Het pensioenfonds herijkt periodiek (om de circa drie jaar) haar strategisch langetermijnbeleggingsbeleid met behulp van een zogenaamde ALM-studie. Hieruit volgt het gewenste rendements- en risicoprofiel van het pensioenfonds, met inachtneming van duurzaamheidsrisico's. Het strategisch beleggingsbeleid dient vervolgens als uitgangspunt bij de vaststelling van het jaarlijkse beleggingsbeleid.

Het pensioenfonds wenst de beleggingsportefeuille aan te laten sluiten bij het MVB-beleid. De invulling en daarmee de integratie van de ecologische en sociale kenmerken zijn per beleggingscategorie bepaald.

Monitoring ecologische of sociale kenmerken

Het pensioenfonds ziet door middel van de kwartaalrapportage van de fiduciair vermogensbeheerder toe op de voortgang en realisatie van de MVB-doelstellingen waaronder de ecologische en sociale kenmerken die het pensioenfonds promoot.

Methodologieën

Het pensioenfonds maakt gebruik van veel ESG-data waar meerdere methodologieën aan ten grondslag liggen. De belangrijkste methodologieën hebben betrekking op het meten van duurzaamheidsfactoren en het duurzaamheidsprofiel van landen en bedrijven. Het pensioenfonds brengt het duurzaamheidsprofiel van bedrijven in kaart met ESG-ratings en indicatoren die inzicht geven in de duurzaamheidsprestaties van landen en bedrijven (bijv. de broeikasgasemissies). Daarnaast voert het pensioenfonds via de fiduciair vermogensbeheerder gestructureerd de dialoog.

Databronnen en -verwerking

Voor de beoordeling van de duurzaamheidsaspecten gebruikt het pensioenfonds data van externe dataleveranciers. De data wordt door de fiduciair vermogensbeheerder verzameld in meerdere systemen.

Methodologische en databeperkingen

Extern aangeleverde ESG-data zijn voortdurend in ontwikkeling en in zekere mate subjectief. Het pensioenfonds is zich hier van bewust en hanteert mede om deze reden meerdere databronnen en -leveranciers voor het beleggingsbeleid. Op deze manier blijft de afhankelijkheid en invloed beheerst en controle van toepassing. Om de gegevenskwaliteit te waarborgen, heeft het pensioenfonds via de fiduciair vermogensbeheerder regelmatig contact met de externe leveranciers en vindt periodiek een evaluatie plaats, onder andere in de vorm van een selectietraject. In dit traject heeft datakwaliteit een belangrijke plek.

Due diligence

Voor de beheersing van duurzaamheidsrisico volgt het pensioenfonds de volgende stappen 1) Risico-identificatie, 2) Risicobereidheid, 3) Risicobeoordeling, 4) Risicomitigatie en 5) Monitoring en Evaluatie.

Engagementbeleid

Het pensioenfonds gaat in gesprek met bedrijven waar (potentiële) negatieve impacts zijn geïdentificeerd. In de dialoog spelen ook de strategie, de financiële prestaties en risico's en de kapitaalstructuur van de desbetreffende onderneming een rol. De engagementactiviteiten van het pensioenfonds zijn uitbesteed aan de fiduciair vermogensmanager en de externe vermogensbeheerders.

Aangewezen referentiebenchmark

Niet van toepassing.

1. Geen duurzame beleggingsdoelstelling

De pensioenregeling van Pensioenfonds F. van Lanschot wordt op grond van Europese regelgeving beschouwd als een financieel product. Dit financiële product promoot ecologische of sociale kenmerken, maar heeft geen duurzame beleggingsdoelstelling. Het pensioenfonds ziet de pensioenregeling in dit kader als een financieel product conform Artikel 8: ‘een product dat ESG promoot’.

Afstemming OESO-richtlijnen en Guiding Principles on Business and Human Rights van de United Nations (UNGP)

Het pensioenfonds belegt in ondernemingen die praktijken van een goed bestuur volgen. Het pensioenfonds onderschrijft daarom de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights en stemt daar de beleggingen op af. Daarbij gebruikt het pensioenfonds de OESO-richtlijnen voor institutionele beleggers als leidraad. Het pensioenfonds verwacht eveneens van de fiduciaire vermogensbeheerder, ESG-dienstverleners en/of vermogensbeheerders, en van ondernemingen waarin wordt belegd dat zij conform deze internationale standaarden handelen en dit publiekelijk kenbaar maken.

Deze internationale richtlijnen voor goed bestuur zijn vertaald naar specifieke criteria waar de beleggingsportefeuille op wordt gescreend. Voor deze vertaling maakt het pensioenfonds gebruik van een methodologie van MSCI ESG Research: MSCI ESG Controverses, oftewel de rode vlaggen. Dit zijn beleggingen die de UN Global Compact en OESO-richtlijnen schenden. Op termijn is het mogelijk dat de normen voor deze schendingen (door de markt of wetgever) aangescherpt worden. Deze screening ondersteunt de identificatie van materiële duurzaamheidsrisico's en definieert de uitsluitingscriteria van het pensioenfonds. De uitsluitingscriteria zijn later in dit document benoemd.

Integratie van ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren

Het pensioenfonds houdt in het beleggingsproces rekening met duurzaamheidsrisico's. We spreken van een duurzaamheidsrisico als milieu-, sociale en governance duurzaamheidsfactoren (zogenaamde Principle Adverse Impact indicatoren, PAI's) kunnen leiden tot financiële, reputatie- of operationele schade voor het pensioenfonds of de maatschappij. Bij iedere stap, van de bepaling van de risicohouding en uitgangspunten tot monitoring en evaluatie, weegt het pensioenfonds de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren mee. Hierbij wordt ook rekening gehouden met een mogelijk wezenlijk negatief effect op de waarde van de belegging. Daarnaast zijn er ook wettelijke vereisten op het gebied van duurzaamheid waar het pensioenfonds aan dient te voldoen. Hierdoor is er sprake van een compliancerisico.

In de ESG due diligence van het pensioenfonds wordt expliciet voor ieder materieel geïdentificeerd duurzaamheidsrisico de impact op het pensioenfonds beoordeeld en een risicohouding bepaald. Als het risico niet past binnen de risicohouding worden beheersmaatregelen getroffen. Het duurzaamheidsrisico wordt gemonitord en getoetst aan de risicohouding. De inrichting van het risicobeheer van duurzaamheidsrisico's wordt ook periodiek geëvalueerd. Ter verbetering van het risicobeheer worden doelen en maatregelen geformuleerd.

Geen ernstige afbreuk aan duurzame beleggingsdoelstellingen

Het pensioenfonds hanteert de duurzaamheidsindicatoren ook in het beleggingsproces om bestaande of potentiële afbreuk aan de duurzaamheidsdoelstellingen te beoordelen. De volgende duurzaamheidsindicatoren worden door het pensioenfonds gebruikt en sluiten aan bij de ecologische en sociale kenmerken van de beleggingsportefeuille.

De ecologische duurzaamheidsindicatoren (PAI) zijn:

- Broeikasgasemissies (BKG) - voor de evaluatie en bijsturing van de beleggingsportefeuille om de klimaatdoelstellingen te realiseren;
- Koolstofvoetafdruk - idem;
- BKG-intensiteit - idem;
- Blootstelling aan ondernemingen actief in de sector fossiele brandstoffen - voor de beheersing van klimaatrisico in de beleggingsportefeuille;
- Intensiteit energieverbruik per sector met grote klimaateffecten - idem;
- Aandeel verbruik en opwekking niet-hernieuwbare energie - idem (klimaatdoelstelling en -risico);
- Beleggingen in ondernemingen zonder initiatieven voor koolstofemissie-reductie - idem (klimaatdoelstelling en -risico);

Daarnaast wil het pensioenfonds niet beleggen in ondernemingen die betrokken zijn bij de productie, toelevering, distributie of verkoop van clustermunitie en andere controversiële wapens, zoals landmijnen, nucleaire wapens en biologische en chemische wapens. Ook tabaksondernemingen zijn uitgesloten, net als kolenmijnen en kolencentrales. Om deze blootstelling te monitoren screent het pensioenfonds de beleggingsportefeuille ieder kwartaal. De dagelijkse controle vindt plaats bij de vermogensbeheerders.

De sociale duurzaamheidsindicatoren (PAI) zijn:

- Schendingen van de beginselen van het VN Global Compact of van de richtsnoeren voor multinationale ondernemingen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO);
- Ontbreken van procedures en compliancemechanismen voor het monitoren van de naleving van de beginselen van het VN Global Compact en de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen - gerelateerd aan bovenstaande indicator;
- Genderdiversiteit van het bestuur van de bedrijven waar het pensioenfonds in belegt zoals beschreven in het stembeleid;
- Aantal geconstateerde gevallen van ernstige mensenrechtenproblemen en -schendingen.

De methodologieën en parameters die worden gebruikt in de monitoring en het beleggingsproces zijn verderop beschreven in dit document.

2. Ecologische of sociale kenmerken van het financiële product

Het pensioenfonds heeft binnen de brede context van maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) keuzes gemaakt welke onderwerpen prioriteit krijgen. Er is besloten de thema's Controversiële wapens, Mensenrechten en arbeidsomstandigheden, Tabak en Klimaat, samen

de sociale en ecologische kenmerken, specifieke aandacht te geven in de breedte van de beleggingen. Het pensioenfonds gebruikt geen specifieke referentiebenchmark om onderstaande kenmerken te bereiken.

Controversiële wapens

Het pensioenfonds vindt het belangrijk dat naast de verplichte uitsluiting van bedrijven betrokken bij de productie van clustermunitie ook bedrijven die betrokken zijn bij de productie van andere controversiële wapens worden uitgesloten. We hebben het dan over de productie van clustermunitie, landmijnen, nucleaire wapens, verarmde uraniumwapens, biologische/chemische wapens of gerelateerde componenten voor deze wapens.

Mensenrechten en arbeidsomstandigheden

Bedrijven hebben de verantwoordelijkheid om de mensen- en arbeidsrechten te respecteren. Het pensioenfonds richt zich daarom op eerlijk werk en arbeidsgerelateerde factoren als het promoten van een adequate levensstandaard en welzijn voor eindgebruikers, gendergelijkheid en diversiteit. Daarnaast kunnen bedrijven met hun activiteiten ook een negatieve impact hebben door het onderhouden of ondersteunen van slechte arbeidsomstandigheden, betalen van een te laag loon of individuen en/of gemeenschappen buiten te sluiten van de arbeidsmarkt.

Tabak

Het pensioenfonds sluit 100% van de beleggingen uit in tabaksproducenten en daarnaast in bedrijven die betrokken zijn bij de verkoop aan/voor tabaksproducenten. Tabak levert op geen enkele manier een positieve bijdrage aan mens en maatschappij. Het is schadelijk voor de mens vanaf de eerste sigaret en kan gemist worden. Engagement heeft onvoldoende zin. Er zijn in verschillende landen wetten die de verkoop en marketing voor tabak aan jongeren verbiedt. Ook lopen er wereldwijd verschillende grote rechtszaken (class actions) tegen tabaksfabrikanten. De kosten voor gezondheidszorg als gevolg van tabaksinname zijn aantoonbaar hoog.

Klimaat

Klimaatverandering vormt voor onze maatschappij wereldwijd een ongekende uitdaging. Hierdoor ontstaan negatieve maatschappelijke effecten, die steeds vaker ook als beleggingsrisico's (duurzaamheidsrisico's) worden gezien. Het pensioenfonds ondersteunt de doelstellingen zoals uiteengezet in het Klimaatakkoord om de uitstoot van de schadelijke broeikasgassen wereldwijd terug te dringen.

Goed bestuur

Het pensioenfonds belegt in ondernemingen die praktijken van een goed bestuur volgen. Dit is in de vorige sectie nader toegelicht onder 'Afstemming OESO-richtlijnen en UNGP'.

3. Beleggingsstrategie

Het pensioenfonds hanteert een langetermijnbeleggingsstrategie op basis van de doelstelling, de risicohouding en de beleggingsbeginselen. Deze beleggingsstrategie is vastgelegd in het strategische beleggingsbeleid.

Het doel van het strategische beleggingsbeleid is om duidelijke kaders voor de beleggingsportefeuille te creëren om de doelstellingen van het pensioenfonds te bereiken.

Het strategische beleid geeft onder andere de strategische verdeling van het fondsvermogen over de verschillende beleggingscategorieën weer, inclusief de kwantitatieve en kwalitatieve overwegingen bij de gemaakte keuzes. De uitgangspunten van dit beleid worden jaarlijks herbevestigd en zijn de basis voor het jaarlijkse beleggingsplan.

Onderdeel van het strategische beleggingsbeleid is het MVB-beleid. In dit beleid zijn de instrumenten toegelicht die het pensioenfonds tot zijn beschikking heeft om zijn MVB-strategie uit te voeren. De instrumenten zijn ESG-integratie en screening, actief aandeelhouderschap (dialogoog en uitoefening van stemrecht), uitsluiting, positieve selectie en impact beleggen.

Het pensioenfonds beoordeelt externe managers en beleggingsinstellingen op de wijze waarop de onderstaande MVB-instrumenten van toepassing zijn in het beleggingsproces. Binnen “passief beheer” is de keuze voor de benchmark leidend, terwijl bij “actief beheer” (waaronder illiquide categorieën) MVB onderdeel is van het proces om managers te selecteren. De fiduciaire vermogensbeheerder adviseert het pensioenfonds hierover en neemt deze elementen in acht bij de uitvoering van selectieprocessen.

- **ESG Integratie en screening** - Het pensioenfonds beoordeelt via zijn fiduciair vermogensbeheerder hoe de thema's in het beleggingsproces van zijn externe vermogensbeheerders zijn geïntegreerd. De **screening** is het uitvoeren van een onderzoek naar de broeikasgasuitstoot en arbeidsrechten om de belangrijkste risico's in de portefeuilles in kaart te brengen. De portefeuille van het pensioenfonds wordt gescreend op de 'UN Global Compact' principes en andere controversiële activiteiten, waarbij wordt gekeken hoe ernstig arbeids- en mensenrechten door de ondernemingen in de portefeuilles geschonden worden;
- **Actief aandeelhouderschap:**
 - Het pensioenfonds voert via de fiduciair vermogensbeheerder de **dialogoog** met als doel om de klimaatverandering onder de aandacht te brengen en de algemene standaarden binnen een bedrijfstak of keten te verbeteren. Voor sommige dialogen wordt samengewerkt met andere nationale en internationale partijen (bijvoorbeeld Platform Living Wage Financials en Climate Action 100+);
 - De **uitoefening van stemrecht** wordt gebruikt om aan te geven wat het pensioenfonds vindt van de manier hoe de ondernemingen in de portefeuilles met arbeids- en mensenrechten en ESG-kwesties omgaan;
- **Uitsluiting** - Het pensioenfonds sluit bedrijven uit met een hoge CO₂-uitstoot of die betrokken zijn bij geconstateerde structurele arbeidsnormenschendingen;
- **Positieve selectie** - Het pensioenfonds wil niet alleen schade vermijden ('do-no-significant-harm'), maar wil ook beleggen in positieve oplossingen. Via een thematische beleggingsportefeuille belegt het pensioenfonds in ondernemingen die bijdragen aan de duurzame ontwikkelingsdoelstelling (SDG's) gerelateerd aan arbeid en klimaat.
- **Impact beleggen** - Door het financieren van nieuwe initiatieven die concreet bijdragen aan oplossingen voor ecologische en/of sociale vraagstukken.

Praktijken van goed bestuur

Het pensioenfonds belegt in ondernemingen die praktijken van een goed bestuur volgen. Het pensioenfonds onderschrijft de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights. Daarbij gebruikt het pensioenfonds de OESO-richtlijnen voor institutionele beleggers als leidraad. Dit betekent dat het

pensioenfonds verwacht van de ondernemingen waarin het pensioenfonds belegt dat zij conform internationale standaarden handelen en dit publiekelijk kenbaar maken. De beleggingsportefeuille wordt op eventuele schendingen gescreend. Voor deze screening maakt het pensioenfonds gebruik van de screening op controversiële activiteiten (zogenaamde ‘red flags’) van dataleverancier MSCI ESG Research. Deze screening kijkt naar factoren die onder andere gerelateerd zijn aan controverses rondom managementstructuren, betrekkingen met werknemers, beloning van het betrokken personeel en naleving van de belastingwetgeving.

4. Aandeel beleggingen

Het pensioenfonds herijkt periodiek (om de circa drie jaar) haar strategisch langetermijnbeleggingsbeleid met behulp van een zogenaamde ALM-studie. Hieruit volgt het gewenste rendements- en risicoprofiel van het pensioenfonds, met inachtneming van duurzaamheidsrisico's. Het strategisch beleggingsbeleid dient vervolgens als uitgangspunt bij de vaststelling van het jaarlijkse beleggingsbeleid.

Het pensioenfonds streeft een gediversifieerde beleggingsportefeuille na, waarin diverse beleggingscategorieën en economische sectoren zijn vertegenwoordigd, en die aansluit bij het MVB-beleid. Er kan een focus liggen binnen sectoren op bedrijven met goede MSCI ESG Research ESG-ratings (zogenaamde ‘best-in-class’). Per beleggingscategorie wordt de invulling van verantwoord beleggen bepaald, inclusief de integratie van de ecologische en sociale kenmerken. Dit is mede afhankelijk van de implementatiemogelijkheden. Bij deze afweging wordt ook bepaald of belegd wordt in entiteiten via een directe blootstelling, een mandaat, of via een indirecte blootstelling, een beleggingsfonds of andere beleggingsoplossing.

5. Monitoring ecologische of sociale kenmerken

Het pensioenfonds ziet aan de hand van de kwartaalrapportages van de fiduciair vermogensbeheerder toe op de voortgang en realisatie van de MVB-doelstellingen waaronder de ecologische en sociale kenmerken die het pensioenfonds promoot. In het MVB-jaarverslag wordt hierover door het pensioenfonds gerapporteerd.

1. Het duurzaamheidsprofiel van de beleggingen is inzichtelijk aan de hand van de MSCI ESG Research ESG-ratings. Per rating (AAA t/m CCC) is de allocatie weergegeven ten opzichte van de benchmark. Daarnaast vindt een screening plaats op de beleggingen met een negatieve maatschappelijke impact. Een overzicht van de PAI is weergegeven in de volgende sectie. In dit MVB-beleid en in de toelichting op het risicobeheer van duurzaamheidsrisico is nader invulling gegeven welke beleggingen onder deze definitie vallen.
2. Beoogde verlaging van de broeikasgasuitstoot van de beleggingen van het pensioenfonds in lijn met de EU Paris Aligned Benchmark.
3. De bijdrage die het pensioenfonds levert aan de Sustainable Development Goals wordt ieder jaar in het MVB-jaarverslag vergeleken met de SDG-bijdrage van de benchmark.

De monitoring van de duurzaamheidsindicatoren en -risico's vindt in de basis plaats conform het risicobeheer van duurzaamheidsrisico. Het pensioenfonds identificeert duurzaamheidsrisico's, beoordeelt de materialiteit, bepaalt de risicohouding voor deze risico's en toetst in een periodieke monitoring of de risico's binnen de risicohouding blijven. Hierbij kan gedacht worden aan de naleving van uitsluitingsbeleid en blootstelling naar klimaatrisico's waarover op kwartaal- of jaarbasis wordt gerapporteerd via reguliere rapportages of het MVB jaarverslag. Voor een aantal duurzaamheidsrisico's zijn specifieke

risico-indicatoren bepaald. In het MVB-beleid is een toelichting op het risicobeheer van duurzaamheidsrisico's opgenomen, inclusief de onderscheiden materiële risico's en risico-indicatoren.

In het MVB-jaarverslag van het pensioenfonds wordt verantwoording afgelegd over de wijze waarop is gestemd door het pensioenfonds. Daarbij is de ambitie om ook te rapporteren op welke aspecten de stemmingen betrekken hadden (milieu, sociale aspecten of governance). Ook geeft het pensioenfonds (conform SRD II) een toelichting op de belangrijkste stemmingen. In dit verslag wordt ook verantwoording afgelegd over de naleving van het landenbeleid en de engagementactiviteiten. Het pensioenfonds streeft ernaar om de rapportage over engagement de komende jaren verder te verbeteren.

Het bestuur heeft de verantwoordelijkheid voor het vaststellen van het MVB-beleid en de uitvoering hiervan. Gezien de ambities van het pensioenfonds heeft een bestuurslid de specifieke verantwoordelijkheid gekregen om de voortgang hiervan te bewaken. Het bestuur monitort de implementatie en stuurt bij indien gewenst. Diverse commissies waaronder de beleggingscommissie ondersteunen het bestuur in de uitvoering.

De beleggingscommissie adviseert het bestuur over het MVB-beleid en controleert of het MVB-beleid aansluit bij de MVB ambitie en de doelstelling van het pensioenfonds. De beleggingscommissie adviseert daarnaast wie dat beleid het beste kan uitvoeren. De fiduciair vermogensbeheerder voert het MVB-beleid uit. De beleggingscommissie monitort of deze beheerder zich houdt aan de afspraken en houdt in de gaten welke resultaten er geboekt worden. Hiervoor is een aantal key performance indicatoren (KPI's) benoemd (met aanvangsjaar 2021). Daarnaast geeft de beleggingscommissie in de monitoring aandacht aan de geselecteerde thema's en de ESG-integratie bij de externe vermogensbeheerders.

6. Methodologieën

Het pensioenfonds maakt gebruik van veel ESG-data waar meerdere methodologieën aan ten grondslag liggen. De belangrijkste methodologieën hebben betrekking op de het meten van duurzaamheidsfactoren en het duurzaamheidsprofiel van bedrijven. Het pensioenfonds brengt het duurzaamheidsprofiel van bedrijven in kaart met ESG-ratings, klimaatdata en SDG-scores. Daarnaast voert het pensioenfonds via de fiduciair vermogensbeheerder gestructureerd de dialoog.

Duurzaamheidsfactoren

De economische activiteiten van de bedrijven in de beleggingsportefeuille hebben mogelijkheid een ongunstig effect op duurzaamheidsfactoren (zogenaamde Principle Adverse Impact indicatoren, PAI's). In onderstaande tabel staan de belangrijkste indicatoren voor het pensioenfonds inclusief de koppeling met de gebruikte parameter. Alle indicatoren worden gemonitord in de periodieke rapportage van het pensioenfonds.

	Indicator ongunstige effecten op duurzaamheid	Parameter
Ecologisch	Broeikasgasemissies (BKG)	Scope 1, 2, 3 en totaal
	Koolstofvoetafdruk	Koolstofvoetafdruk
	BKG-intensiteit	BKG-intensiteit van ondernemingen waarin is belegd

	Intensiteit energieverbruik per sector met grote klimaateffecten	Energieverbruik in GWh per miljoen euro aan inkomsten van ondernemingen waarin is belegd, per sector met grote klimaateffecten
	Blootstelling aan ondernemingen actief in de sector fossiele brandstoffen	Aandeel beleggingen in ondernemingen die actief zijn in de sector fossiele brandstoffen
	Aandeel verbruik en opwekking niet-hernieuwbare energie	Aandeel verbruik van niet-hernieuwbare energie en opwekking van niet-hernieuwbare energie van ondernemingen waarin is belegd, uit niet-hernieuwbare energiebronnen, ten opzichte van hernieuwbare energiebronnen, uitgedrukt als percentage van de totale energiebronnen
	Beleggingen in ondernemingen zonder initiatieven voor koolstofemissie-reductie	Aandeel beleggingen in ondernemingen zonder initiatieven voor koolstofemissiereductie die aansluiting bij de Overeenkomst van Parijs beogen
	Activiteiten met negatieve gevolgen voor biodiversiteitsgevoelige gebieden	Aandeel beleggingen in ondernemingen met vestigingen/activiteiten in of bij biodiversiteitsgevoelige gebieden wanneer de activiteiten van die ondernemingen negatieve gevolgen voor die gebieden hebben
Sociaal	Schendingen van de beginselen van het VN Global Compact of van de richtsnoeren voor multinationale ondernemingen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO)	Aandeel beleggingen in ondernemingen die betrokken zijn geweest bij schendingen van de beginselen van het VN Global Compact of van de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen
	Ontbreken van procedures en compliancemechanismen voor het monitoren van de naleving van de beginselen van het VN Global Compact en de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen	Aandeel beleggingen in ondernemingen zonder een beleid voor het monitoren van de naleving van de beginselen van het VN Global Compact en de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen of zonder regelingen voor de afhandeling van klachten waarmee schendingen van die VN-beginselen of OESO-richtsnoeren kunnen worden aangepakt
	Genderdiversiteit van het bestuur van de bedrijven waar het pensioenfonds in belegt	Gemiddelde verhouding tussen aantal vrouwelijke en mannelijke leden in de raad van bestuur van ondernemingen waarin is belegd, uitgedrukt als percentage van alle leden in de raad van bestuur
	Aantal geconstateerde gevallen van ernstige mensenrechtenproblemen en -schendingen	Aantal ernstige mensenrechtenproblemen en -schendingen die verband houden met de ondernemingen waarin is belegd, op basis van een gewogen gemiddelde

MSCI ESG Research ESG-ratings

De ESG-rating is een systematiek waarbij een ESG Research provider (in dit geval MSCI ESG Research) bedrijven beoordeelt op hun ESG-beleid en uitvoering en hier een score ('rating') voor geeft. De ESG-rating is een relatieve score waarbij bedrijven worden vergeleken binnen de sector waarin de onderneming actief is. De rating geeft een oordeel over de onderneming op de onderdelen E, S en G waarbij de wegenen afhankelijk zijn van de activiteiten van de onderneming. De rating is voor een groot deel vooruitkijkend omdat er niet alleen wordt

gekeken naar misstanden in het verleden wordt gekeken, maar vooral naar de huidige risico's en de risicobeheersing.

De analisten van MSCI beoordelen data (jaarverslagen en andere publicaties, overheden, NGO's, media etc.) op het vlak van ESG van circa 7000 bedrijven en van de GICS-sectoren. Bedrijven krijgen een rating lopend van AAA tot CCC op relatieve basis van de prestaties in de sector waarin de onderneming actief is. De onderwerpen waarnaar wordt gekeken zijn (samengevat):

Milieu

1. Klimaatverandering (CO2 emissie, product CO2 profiel, klimaatgevoeligheid, klimaatfinanciering);
2. Natuurlijke bronnen (water, biodiversiteit en landgebruik, ruwe grondstoffendelving);
3. Vervuiling en afval (giftige emissies en afval, verpakkingsmateriaal en afval, elektronisch afval);
4. Milieukansen (clean tech, groene gebouwen, hernieuwbare energie);

Sociaal

5. Menselijk kapitaal (personeelsbeleid, gezondheid en veiligheid, personeelsontwikkeling, arbeidsomstandigheden in de supply chain);
6. Productaansprakelijkheid (veiligheid en kwaliteit, chemische veiligheid, financiële producten, privacy en dataveiligheid);
7. Stakeholder opposition (controversial sourcing);
8. Sociale kansen (toegang tot communicatie, financiering, gezondheidszorg, voeding);

Governance

9. Corporate governance (managementstructuur, beloning, eigenaarschap, accounting);
10. Ondernemingsgedrag (ethiek, belastingtransparantie, corruptie, anti-marktwerking, stabiliteit van de financiële sector).

Voor iedere sector wordt bepaald welke van bovenstaande onderwerpen relevant zijn. De governance is altijd van toepassing. Hierna worden de wegen bepaald. Ieder relevant onderdeel krijgt een weging in de range van 5% tot 30%. De weging hangt af van de mate waarin een sector bijdraagt aan een onderwerp in verhouding tot andere sectoren (grote bijdrage is een grote weging) en de verwachte periode dat het risico of de kans materialiseert (korte termijn = grote weging). Een hoge impact op de korte termijn weegt ongeveer drie keer zwaarder dan een lage impact op lange termijn.

Om te beoordelen of een onderneming een ESG-risico goed beheerst kijkt MSCI over welke beheersingsmaatregelen de onderneming beschikt en welke blootstelling er is. Van een onderneming die veel blootstelling aan een risico heeft worden sterke beheersingsmaatregelen verwacht. De risico's worden per sector bepaald; de exposure per onderneming wordt bepaald op basis van product of dienst, locatie, uitbesteding, etc. De beheersingsmaatregelen zijn bedrijfsspecifiek, waarbij incidenten in de afgelopen drie jaar worden meegewogen in het oordeel.

De uiteindelijke rating wordt gegeven per GICS sub-industrie. De hierboven genoemde onderwerpen en de weging van onderwerpen per sector wordt jaarlijks herzien. Bedrijven

krijgen de mogelijkheid om feitelijke onjuistheden te corrigeren en mogen altijd hun rapport inzien. Bij nieuwe informatie wordt een rapport op weekbasis aangepast, met minimaal jaarlijks een volledige review.

Best-in-class

Met een best-in-class aanpak selecteert het pensioenfonds bedrijven op basis van 'ESG ratings'. Per beleggingscategorie wordt gekeken of de toepassing van deze aanpak gewenst is.

Door de relatieve aanpak van ESG-ratings is het mogelijk om MVB-indices te maken die sectorneutraal op basis van ratings bedrijven opnemen of uitsluiten. Hierdoor wordt voorkomen dat de tracking error (de afwijking versus de reguliere benchmark) te hoog wordt. Het pensioenfonds implementeert passieve beleggingsfondsen die deze indices volgen.

Positieve selectie

Via een thematische beleggingsportefeuille belegt het pensioenfonds in ondernemingen die bijdragen aan de duurzame ontwikkelingsdoelstelling (sustainable development goals ofwel SDG's).

De bijdrage kan worden gerealiseerd door meer te beleggen in bedrijven die een positieve bijdrage leveren en minder te beleggen in bedrijven die een negatieve bijdrage leveren aan deze SDG's. In de implementatie maakt het pensioenfonds gebruik van de Sustainable Impact Metrics van MSCI ESG Research. Dit instrument onderscheidt zich van best-in-class beleggen doordat er gericht accenten worden aangebracht naar de SDG's. Best-in-class richt zich meer op bedrijven die goed scoren op ESG-factoren in het algemeen.

Klimaatdoelstelling

De klimaatdoelstelling van het pensioenfonds is om de CO₂-voetafdruk van de beleggingsportefeuille in lijn te brengen met de 'EU Paris Aligned' benchmark, wat betekent dat de emissie jaarlijks ongeveer 7% moet dalen nadat de gemiddelde emissies in het eerste jaar al 50% beneden die van de marktgewogen benchmark lagen. De CO₂-voetafdruk (scope 1 en 2) is gebaseerd op het economisch belang in de onderneming als zij deze CO₂-data rapporteren en is gewogen naar de Enterprise Value van de ondernemingen in de portefeuille. Het pensioenfonds past vooraf geen standaardmethodologie toe om de voetafdruk te verlagen. Dit wordt per beleggingscategorie bepaald.

Engagement

De voortgang van de dialoog, die het pensioenfonds via de fiduciair vermogensbeheerder en de externe vermogensbeheerders voert, is inzichtelijk aan de hand van vier mijlpalen:

- 1) De onderneming is geïnformeerd over de doelstelling van de dialoog;
- 2) De onderneming bevestigt het verzoek;
- 3) De onderneming onderschrijft de verbeterdoelstellingen;
- 4) De onderneming toont bewijs van de verbeteringen.

De uitgangspunten en het engagementbeleid staat beschreven in de sectie Engagementbeleid.

7) Databronnen en -verwerking

Voor de beoordeling van de duurzaamheidsaspecten gebruikt het pensioenfonds data van externe dataleveranciers. Deze externe dataleveranciers zijn:

- 1) Institutional Shareholder Services (ISS) voor klimaatdata, Sustainable Development Goals-data en stemadviezen, en;
- 2) MSCI ESG Research voor ESG-ratings, EU Taxonomie data, data voor de duurzaamheidsfactoren en de screening van uitsluitingen ('product involvement data', controversies en Global Compact-data).

De data wordt door de fiduciair vermogensbeheerder verzameld in meerdere systemen waaronder FactSet, PowerBI, Tableau en compliancesystemen waaronder Thinkfolio.

8) Methodologische en databeperkingen

Extern aangeleverde ESG-data zijn voortdurend in ontwikkeling en in zekere mate subjectief. Het pensioenfonds is zich hiervan bewust en hanteert mede om deze reden meerdere databronnen en -leveranciers voor het beleggingsbeleid. Op deze manier blijft de afhankelijkheid en invloed beheerst en controle van toepassing.

Om de gegevenskwaliteit te waarborgen heeft het pensioenfonds via de fiduciair vermogensbeheerder regelmatig contact met de externe leveranciers en vindt periodiek een evaluatie plaats, onder andere in de vorm van een selectietraject. In dit traject heeft datakwaliteit een belangrijke plek.

Algemene beperkingen van ESG-data omvatten, maar zijn niet beperkt tot, onderstaand overzicht:

1. **Inconsistenties.** In een ideale wereld liggen de beoordelingen van dataleveranciers redelijk op één lijn. We zien echter grote discrepanties in een vergelijking. Het is wenselijk dat deze data zo consistent mogelijk is.
2. **Verkeerde data.** Het is mogelijk dat data van externe leveranciers afwijkt van de feitelijke publiekelijk toegankelijke informatie van een bedrijf. Dit leidt tot engagement (door de onderneming of andere belanghebbende) met de dataleverancier om de datakwaliteit te corrigeren en te verbeteren.
3. **Beperkte dekking.** Dataleveranciers beoordelen niet alle bedrijven. In de selectie van een dataleverancier is de dekking een aandachtspunt. Over het algemeen beschikt het pensioenfonds over dataleveranciers met een grote dekking.
4. **Bias door marktkapitalisatie.** Bedrijven met een grotere marktkapitalisatie beschikken over meer middelen en capaciteit om uitgebreider te rapporteren dan kleine en middelgrote ondernemingen. Om deze reden hebben bedrijven met een grotere marktkapitalisatie vaker een hogere ESG-rating.
5. **Aannames van modellen.** Kleine aanpassingen in aannames kunnen tot zeer verschillende uitkomsten leiden in ESG-data. Een benadering van de CO₂-uitstoot van een onderneming (omdat deze informatie niet bekend is) aan de hand van de CO₂-uitstoot van een andere onderneming in dezelfde sector en gecorrigeerd voor de omzet kan substantieel afwijken van de werkelijke uitstoot.

6. **Ontbrekende data.** Niet alle ondernemingen publiceren informatie of verstrekken informatie aan dataleveranciers. Het is ook mogelijk dat ondernemingen wel de relevante informatie rapporteren, maar dit wordt niet gevonden door de dataleveranciers.
7. **Terugkijkend.** De meeste ESG-data zijn terugkijkend. Deze data is niet direct een weerspiegeling van de ambities en doelstellingen van een onderneming.

9. Due diligence

Voor de beheersing van duurzaamheidsrisico, inclusief de ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren, volgt het pensioenfonds de risicomangementcyclus. Deze cyclus staat uitgebreid beschreven in het MVB-beleid. In de kern worden in de cyclus de volgende stappen doorlopen:

1. **Risico-identificatie:** Bij de risico-identificatie bepaalt het pensioenfonds wat de grootste duurzaamheidsrisico's zijn.
2. **Risicobereidheid:** De risicobereidheid is een weergave van hoeveel duurzaamheidsrisico het pensioenfonds wil lopen en kan dragen. Bij identificatie van een nieuw materieel duurzaamheidsrisico wordt een risicobereidheid bepaald.
3. **Risicobeoordeling:** Voor ieder materieel risico wordt een indicator bepaald die begrijpelijk, toetsbaar en effectief is. Deze meting wordt getoetst aan de norm. De norm is een meetbare reflectie van de risicohouding.
4. **Risicomitigatie:** Op het moment dat het bruto risico van een duurzaamheidsrisico niet past binnen de risicohouding van dit risico zijn er twee mogelijkheden om het risico te beheersen: 1) het verlagen van de blootstelling en 2) mitigeren van het risico in de implementatie. De doelstelling is om het netto risico na toepassing van de risicomitigatie binnen de risicobereidheid te brengen.
5. **Monitoring en Evaluatie:** Het pensioenfonds monitort de duurzaamheidsrisico's aan de hand van diverse rapportages met daarin (key) risico indicatoren per duurzaamheidsrisico (KRI).

10. Engagementbeleid

Het pensioenfonds gaat in gesprek met bedrijven waar (potentiële) negatieve impacts zijn geïdentificeerd. In de dialoog spelen ook de strategie, de financiële prestaties en risico's en de kapitaalstructuur van de desbetreffende onderneming een rol. Deze onderwerpen zijn veelal governancegerelateerd en dragen bij aan langetermijnwaardecreatie maar hebben geen directe samenhang met negatieve impact op milieu en klimaat of sociale aspecten.

Engagement op basis van negatieve impact bevat de volgende doelstellingen:

- De negatieve impact moet worden beëindigd;
- De onderneming moet zorgen voor herstel en/of verhaal voor benadeelden;
- De onderneming moet voldoende maatregelen nemen om toekomstige incidenten te voorkomen;
- De onderneming moet transparant zijn over de genomen maatregelen;
- Daarbij richten het pensioenfonds zich in het bijzonder op ESG-onderwerpen:
 - Waar het pensioenfonds in belegt;
 - Die financieel materieel zijn (omvang positie en risico);

- Die de meest ernstige negatieve impact voor samenleving en milieu veroorzaken; en,
- Voor de deelnemers van belang zijn (Klimaat en Arbeid).

De engagementactiviteiten van het pensioenfonds zijn uitbesteed aan de fiduciair vermogensmanager en de externe vermogensbeheerders. Zij voeren primair de dialoog met ondernemingen - waarbij indien nodig wordt samengewerkt met andere aandeelhouders - indien zij zich aansluiten bij de thema's van het pensioenfonds.

Als er een dialoog wordt gestart met een onderneming worden tijdgebonden afspraken gemaakt en wordt de voortgang gemonitord. Afhankelijk van de aard van de dialoog duurt deze circa drie tot vijf jaar. Het engagementtraject wordt als succesvol beoordeeld als alle tijdgebonden doelen bereikt zijn.

Wanneer ondernemingen niet binnen de vooraf gestelde termijn naar tevredenheid reageren kan worden besloten om op de aandeelhoudersvergadering te stemmen tegen het management of voor aandeelhoudersresoluties. In uitzonderlijke gevallen waar het maatschappelijke of financiële risico te groot is kan worden besloten om afscheid te nemen van de belegging (uitsluiting). Doordat het pensioenfonds reeds uitsluitingen op de UN Global Compact Fail toepast en belegt conform een 'best in class' beleid, is het mogelijk dat de positie al wordt afgebouwd voordat de dialoog is afgerond.

In het MVB-jaarverslag wordt jaarlijks verantwoording afgelegd over engagementactiviteiten en genomen maatregelen. Het pensioenfonds streeft ernaar om de rapportage over engagement de komende jaren verder te verbeteren.

11. Aangewezen referentiebenchmark

Niet van toepassing.